

Lydfortællinger

Digitalt storylab 5. – 6. klasse

Hvad er Lydfortællinger?

En lydfortælling er en fortælling, som alene bliver fortalt ved hjælp af optagede lyde; ingen skrift, ingen billeder og ingen mimik eller kropssprog, kun lyde.

Til gengæld i alle tænkelige former: stemmer, musik og masser af effekter.

Billederne – dem må du selv skabe i dit hoved, mens du lytter. Og jo bedre lydfortællingen bliver fortalt, jo nemmere er det at få billederne frem i hovedet.

Tre områder der er gode at kende, når man skal analysere og producere en lydfortælling

- Dramaturgi
- Stemmer
- Lyde / akustisk iscenesættelse

DRAMATURGI

Bag enhver lydfortælling ligger ofte mange timers lydoptagelser. Nogle af dem kan være optaget i et studie andre **on location**, hvilket vil sige at optage på en faktisk lokalitet, fx på en café, i et hus eller ved en strand. En location er altså omgivelser udenfor et studie, hvor en scene optages.

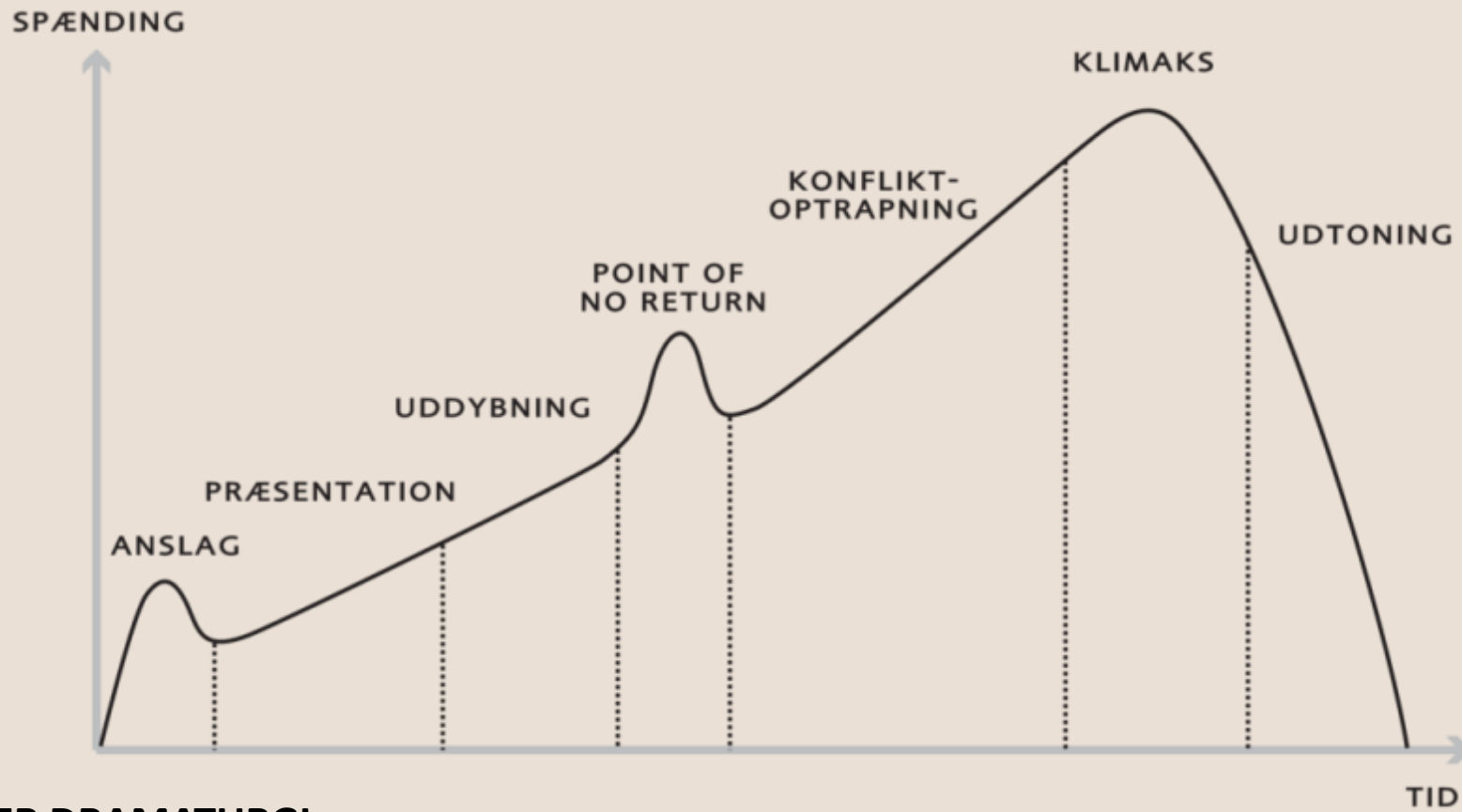
SCENER: Et lille afsluttet handlingsforløb i den store fortælling. Scenerne bidrager enten med at drive plottet frem eller beskrive historiens karakter eller miljø.

MONTERING: Den endelige historie består af en række scener som monteres (sættes sammen) i den endelige rækkefølge. Dramaturgi handler altså om hvordan historien er skruet sammen og i hvilken rækkefølge scenerne kommer. Her er klipning og dynamik vigtige begreber.

KLIPNING/REDIGERING: At sætte udvalgte optagelser sammen. Klipningen er vigtig for vores oplevelse af historiens forløb. Klippetempoet er vigtigt for vores opfattelse af fortællingen, da klippetempoet er lydfortællingens puls. Det skaber stemning og underbygger handlingen og personernes følelser. Ved hjælp af krydsklipning og parallelklipning kan vi følge flere forskellige handlingsforløb, der foregår samtidig. Ved krydsklipning mødes handlingsforløbene til slut. Ved parallelklipning mødes de ikke. Krydsklipning kan være med til at skabe ekstra spænding i en fortælling.

DYNAMIK: En godt monteret fortælling har en dynamik, der veksler mellem forskellige stemninger. Fx kan man gøre en trist scene mere trist ved at lægge den lige efter en munter scene. På samme måde kan man gøre en scene mere hektisk ved at lægge den efter en langsom scene osv.

LINEÆR DRAMATURGI

En fremadskridende handling med en begyndelse, midte og slutning, også kendt som **berettermodellen** (se figur). Et godt trick er at begynde med et spændende anslag, hvorefter persongalleriet (de medvirkende) præsenteres, og konflikten indtræder (point of no return). Konflikten optrappes gradvist, spændingen stiger, og på et tidspunkt står det klart, at hovedperson(erne) er så viklet ind i konflikten, at han/hun ikke bare kan forlade den og vende tilbage. Fortællingen når et klimaks og til sidst toner den ud.

STEMMER

I lydfortællinger benytter vi kun høresansen, og derfor bliver lydene afgørende for, hvordan vi opfatter personerne. Måske kan du høre deres skridt eller deres åndedrag, men det er især deres stemmer, der giver os indtryk af, hvordan de er og hvordan de ser ud.

DE FEM TALEMOMENTER

1. Artikulation og udtale

Hvis du udtaler alle stavelser i et ord omhyggeligt, er din artikulation tydelig. Omvendt er artikulation ikke tydelig, hvis du snøvler og snubler over ordene. Hvis en person snakker utydeligt kan de fx signalere, at hun er træt, nervøs eller uinteresseret i det der foregår.

2. Tempo og pause

Ofte taler man hurtigt, hvis man er ivrig eller nervøs. Det langsomme tempo er mere afslappende at lytte til, men kan også bruges til at skabe en uhyggelig stemning. Vil man skabe en uhyggelig eller højtidelig stemning, kan man også lave lange pauser efter vigtige sætninger.

3. Styrke

Personer der taler stille kan virke nervøse eller forsigtige, hvorimod personer, der taler med kraftig stemme, kan

fremstå mere selvsikre. Mange hæver stemmen, når de fortæller om noget fantastisk, noget forfærdeligt eller noget overraskende.

4. Tonegang

Vores vekslen mellem forskellige stemmelejer. Fx taler mange med en lysere stemme, hvis de føler sig beklemte eller utilpas, og indimellem kan stemmen endda knække over. En dyb stemme forbinder vi derimod med ro og autoritet.

5. Klang

Klangen er lyden af selve stemmen, og den kan fortælle noget om, hvem der taler fx hvor gammel personen er. En hæs og skrøbelig stemme kan fx give os indtryk af, at det er en meget gammel person vi har med at gøre.

RAMMESÆTTEREN

En lydfortælling er ofte omkranset af en rammesætter, der byder lytteren velkommen og introducerer fortællingen og muligvis også tager afsked med lytteren, når fortællingen er slut. Ofte nævnes, hvem der har været med til at lave produktionen som en slags rulletekster.

FORTÆLLEREN

Når man ser film kan man se hvornår *scenerne* skifter. Det kan man ikke i en lydfortælling, så her vil det typisk være en fortæller der guider gennem scenerne. Fortælleren er altså en slags vært der guider dig gennem scenerne og binder historien sammen. Fortælleren kan også kommentere det de medvirkende siger. Fortælleren læser ofte op fra et manuskript.

DE MEDVIRKENDE

I mange lydfortællinger er der, foruden fortælleren, også andre medvirkende. Det kan være skuespillere eller personer der bliver interviewet.

Fortælleren og skuespillerne er gerne bevidst om *de fem talemomenter* i deres stemmeføring, modsat personer der bliver interviewet, som oftest vil tale mere frit.

REDIGERING

Man kan også ændre stemmernes udtryk ved fx at lægge kunstigt ekko eller rumklang på for at simulere, at en person fx er i et stort rum eller en grotte. Sådanne effekter kan også have en symbolsk funktion. Fx kan rumklang eller ekko på en stemme signalere at personen drømmer eller en stemme inde i hovedet.

LYDE

Lydrum

Ud over stemmer indeholder de fleste *lydfortællinger* også andre lyde. Lydene bliver en slags kulisse eller rum for fortællingen.

Lyden kan være med til at...

- etablere en stemning fx uhygge, humor eller alvor
- være genreunderbyggende
- angive lokalitetens karakter – hvad er det for et sted, vi befinder os?
- placere lytteren i relation til rummet – hvad er det for en vinkel rummet opleves fra og hvor tæt er lytteren på det? Er lytteren på afstand eller placeret i rummet?

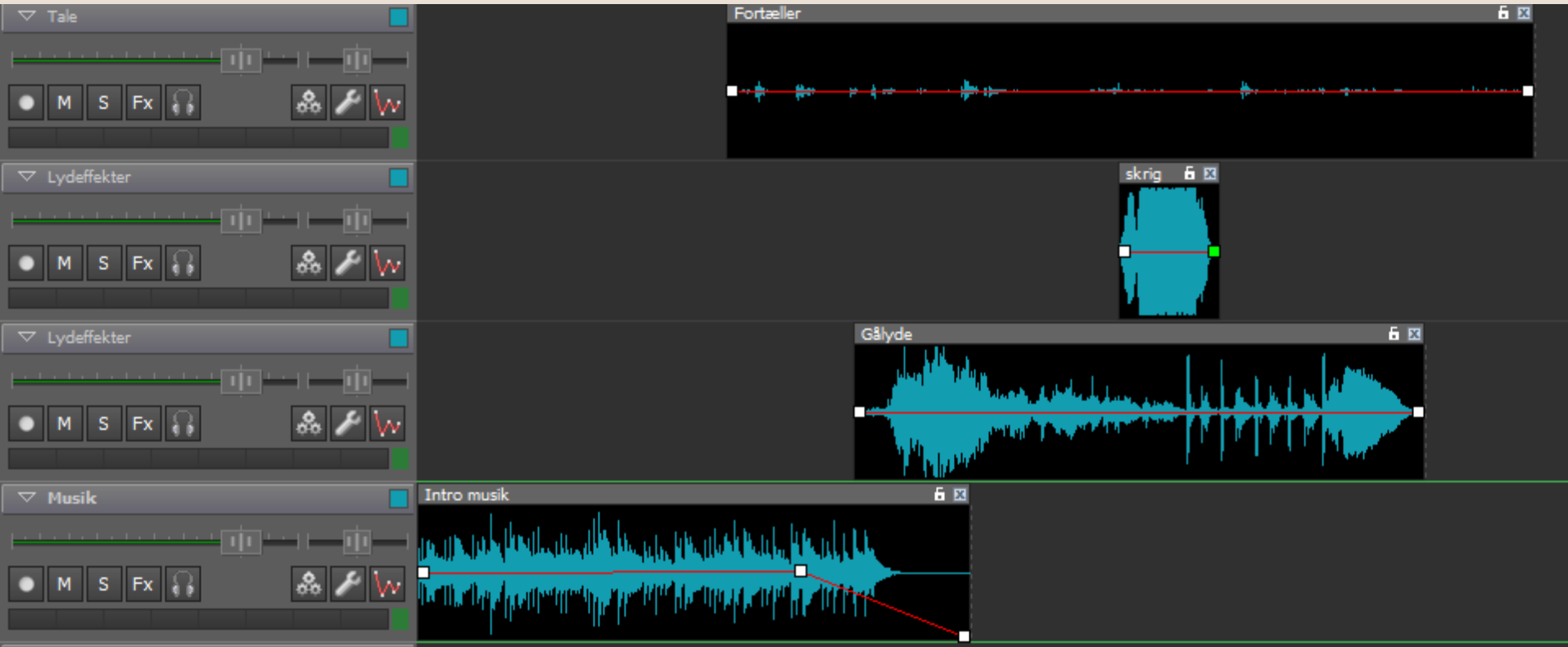
Stemmerne er ofte i forgrunden, mens andre lyde er i baggrunden. Lydene kan også ligge i lag, fx kan der være en fortællerstemme i forgrunden, skræppen af fugle i mellemgrunden og dyster musik i baggrunden.

LYDE

Stemmerne er ofte i forgrunden, mens andre lyde er i baggrunden. Lydene kan også ligge i lag, fx kan der være en fortællerstemme i forgrunden, skræppen af fugle i mellemgrunden og dyster musik i baggrunden. Sørg for at der ikke er "huller" i lyden.

LYDE

EFFEKT- OG REALLYD

Effektlyde er optaget i et studier (som vist i videoklippen), mens reallyde er optaget *on location* – altså ude i den virkelighed, hvor handlingen har udspillet sig. Tit kan vi ikke vide om det, vi hører, er effekt- eller reallyd. Selvom effektlyde er lagt på i et studie eller downloadet digitalt, skal de jo gerne være så realistiske, at lytteren tror, at det er reallyde. At fortællerens stemme ledsages af knirkende døre eller raslende nøgler, gør det nemmere for lytteren at skabe indre billede; vi får en fornemmelse af at vi er tilstede i samme rum som fortælleren.

Se kortfilm om hvordan de lavede lydeffekter til de gamle Disney tegnefilm:

<https://www.youtube.com/watch?v=l70td8UoCiQ>

SYMBOLIK

Lyde kan også bruges symbolsk. Hvis der fx bliver brugt torden eller regn, er det ikke nødvendigvis, fordi det er vigtigt, hvordan vejret er i fortællingen, men det kan have en symbolsk effekt i form af uhygge, mystik, eller et varsel.

Eksempel på lyde der har symbolsk effekt i form af uhygge

Lyt: "Dracula" afsnit 1 (0:00 – 1:00 og 8:00 – 9:00).

<https://www.dr.dk/bonanza/serie/645/dracula/70591/radioteatret-dracula-del-13>

MUSIK

Musikken kan stige i styrke eller fade langsomt ud, den kan være ganske stille eller pludselig stoppe, hvilket også skaber stor effekt. Den kan stå alene eller den kan fungere som usynlig underlægning bag stemmer.

Der skelnes mellem to former:

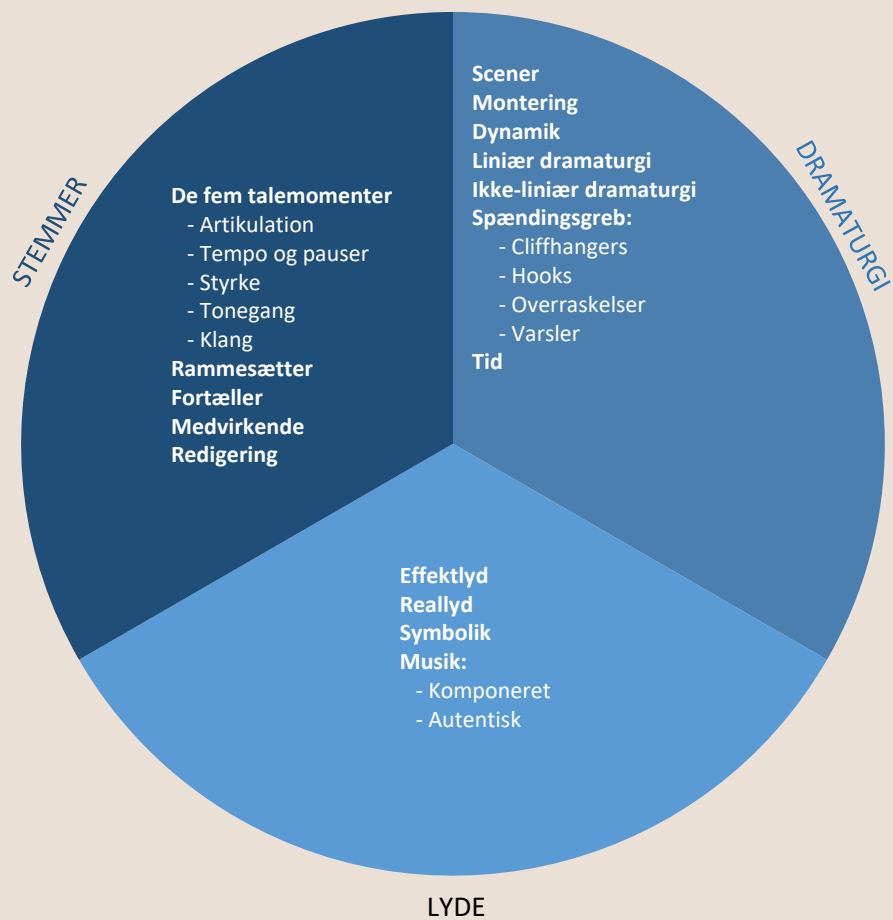
- Underlægningsmusik – bidrager til at sætte lytteren i en stemning. Der er sjældent tale om et musiknummer med vers og omkvæd, men snarere nogle toner, der skal skabe den rette stemning. Typisk vil underlægningsmusikken være komponeret til fortællingen.
- Musik der ikke er komponeret til fortællingen fx kendte gamle musiknumre der kan være med til at tegne et tidsbillede og blive brugt, så lytteren forestiller sig, at de medvirkende lyttede til netop dét musiknummer. På den måde bliver musikken en del af fortællingens handling.

Kan I nævne eksempler på signaturmusik fra radio, tv-programmer eller serier, som fungerer særlig godt? Hvorfor er de gode?

<https://www.youtube.com/watch?v=YcOQddZSM00> (Gæt en intro ud fra signaturmusikken?)

<https://www.youtube.com/watch?v=8sD2og1zXgU> (Gæt en intro ud fra signaturmusikken?)

Overblik over en lydfortællings DRAMATURGI, STEMME og LYDE

Hvor en skrevet tekst, som fx en novelle eller en roman, har en tidslig komposition med hændelser, du kan indskrive på en tidslinje, må der i lydfortællinger føjes endnu en dimension til, nemlig de lag af lyde og stemmer, fortællingen består af. Som I allerede har hørt i forskellige lydproduktioner, kan der være flere lyde på samme tid, fx stemmer, musik, real- eller effektlyde.

I skal nu lytte til en lydfortælling :

Terkel i Knibe – afsnit 1

<https://www.dr.dk/bonanza/serie/285/terkel-i-knibe/44191/terkel-i-knibe---01-afsnit---07082006>

Mens I lytter kan I følge med i koordinatsystemet på næste side, hvor dramaturgi, stemmer og lyde er kortlagt.

Lyde

Musik	Beat: Trommer, scratch, trompeter, bas 							
Effekt- og reallyd	Dør der smækker og ringende klokke Legende børn i skolegården. Klasselokalestøj Klokke Der ringer Legende børn Gameboy lyde Edderkop der kvases Børste på tøj Legende Børn forsat Legende børn forsat Grædelyde							
Stemmer	Lyden af Arne (fortælleren/rammesætteren)	Dialog: Terkel, mor Beate, far Leon og lillesøster Rita	Arne/fortæller	Dialog: Jason, Terkel og Joanna	Lærer Holger, Jason, Terkel og Silas (Fortæller)	Fortæller	Dialog: Jason, Terkel og Gunnar (vikar) (fortæller)	De stride bananer Steen og Saki + Dorrit
Dramaturgi/ tid	0:05	0:46	1:09	1:14	2:00	3:21	3:28	4:28

Terkel i Knibe - analyse

Drøft disse spørgsmål i makkerpar og saml op i klassen:

Tid og opbygning

1. Hvor lang tid strækker historien sig over?
2. Hvornår fortæller karaktererne deres historie?
3. Hvilke vendepunkter kan I finde i fortællingen?
4. Hvad er fortællingens højdepunkt – hvor var det mest spændende sted?

Stemmer

1. Hvem er fortællingen fortalt af?
2. Hvor mange forskellige stemmer kan I høre?
3. Hvordan vil I beskrive karaktererne ud fra deres stemmer?

Lyde

1. Hvilke lyde er der? Hvilke effekter har de?
  2. Hvordan underbygger lydende stemningen?
  3. Fortæller lydende noget om det rum som personerne befinder sig i? Beskriv hvordan ud fra eksempler.
  4. Hvordan bruges musikken?
-

Præproduktion

I skal nu:

1. Sammensætte grupper med 3-4 deltagere
2. Lave en rollefordeling: Optageansvarlig, skuespillere, foley-artister (dem som laver/finder lydeffekter), instruktør, klipper
3. Vælge en af følgende genrer (benspændet "Sæt lyd på Struer" fortolkes frit, ud fra den genre I vælger at arbejde med).

- Gys
- Eventyr/Fantasy
- Krimi
- Realisme

4. Skrive manus (fælles for alle) VIGTIGT: Den må MAX fylde 1 A4 side.
5. Lave produktionsplan:

- rækkefølge scenerne skal optages i
- hvor de skal optages (på skolen eller location i nærområdet af skolen)
- liste med rekvisitter / lyde der skal laves

I kan finde digitale lydeffekter her:

YouTube Audio Library: <https://www.youtube.com/audiolibrary/soundeffects>

FreeSound.org: <https://freesound.org/>

Til Freesound skal man bruge en bruger for at downloade. Login: Lydworkshop Password: 12345678

Eksempel på lydfortælling + manuskript

Et manuskript er den tekst, man går frem efter, når man laver teater, film, tv, radio og lydfortællinger.

Se nedenstående eksempel:

INTROMUSIK

FORETÆLLER

"Der var engang en dreng der var meget sulten"

LYDEFFEKT: Skoleklokke ringer ud til frikvarter

BØRN I KOR

"Der er frikvarter"

BAGGRUNDSLYD: Børn der leger i en skolegård

LYDEFFEKT: LYNLÅS, MADKASSE ÅBNES

DRENG

"Åh nej! Jeg har glemt min madpakke"

LYDEFFEKT: Maveknurren

PIGE

"Det har jeg ikke"

LYDEFFEKT: Bide af æble og smasken.

FORTÆLLER

"Desværre var der ingen i drengens klasse der ville dele deres mad med ham.

Han er stadig meget sulten!"

LYDEFFEKT: Maveknurren

Lyt her:

VIGTIG INFORMATION

På selve workshop dagen får hver gruppe udleveret en recorder (lydoptager), som I skal bruge til at optage både stemmer og lydeffekter med.

Tænk over hvilke lyde I kan bruge / som kunne være sjove at bruge mens I laver jeres manuskript. Måske har I en ting derhjemme, der siger en sjov lyd, som kunne inspirere jeres historie? Er der lyde på eller omkring skolen, der kunne være sjove at optage?

I skal sammen med jeres manuskript lave en liste over de lyde, I vil optage. På selve workshopdagen må I MAX optage 20 lyde.

God arbejdslyst 😊

Og husk

Slå ørerne ud!

